

Oana-Dana Bala?

L'any passat vaig tenir l'oportunitat d'unir-me com a traductora literària al projecte europeu CELA 2017-2019 (*Connecting Emerging Literary Artists*), l'objectiu fonamental del qual consisteix a posar en contacte i a promoure professionals literaris (escriptors, traductors, agents literaris) de cinc estats: Bèlgica, Holanda, Itàlia, Portugal, Espanya i Romania. Implicar-me en aquesta iniciativa i poder col·laborar directament amb escriptors i traductors literaris joves –alguns dels quals no havien publicat cap traducció– em va oferir una nova oportunitat de reflexionar sobre la condició del traductor de literatura i de la seva formació, sobretot perquè feia mesos que preparava una assignatura optativa de teoria de la traducció per als estudiants de català de la Universitat de Bucarest.

El moment semblava adequat per diferents motius. Al llarg dels darrers anys s'han anat desenvolupant iniciatives per incrementar la visibilitat de les traduccions literàries i del traductor literari, i per millorar-ne la condició. Aquesta tendència europea també es manifesta a Romania i es concreta en institucions i associacions rellevants per als traductors novells, com ara la branca de la Unió d'Escriptors de Romania, *Filiala București – Traduceri Literareo FITRALIT*, que es proposa establir contactes entre traductors literaris i publica articles i entrevistes sobre temes de traducció literària, o bé l'*Asociația Român? a Traduc?torilor Literari*, dedicada a promoure el traductor literari i a defensar-ne els drets. Convindria recordar, alhora, l'auge que han conegut les traduccions literàries del català al romanès en el mercat literari dels darrers vint anys, amb l'exemplar col·lecció «Biblioteca de Cultur? Catalan?», de l'editorial Meronia, i les traduccions de novel·les d'autors catalans contemporanis publicades per editorials com RAO, Curtea Veche o Meteor Press, amb el suport constant de l'Institut Ramon Llull. Finalment, caldria esmentar actes acadèmics enfocats a la traducció literària del català, com ara el col·loqui Dialects Culturals mitjançant Traduccions Literàries (Bucarest, 2015) o la secció dedicada a la traducció del XVIII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Bucarest, del 2 al 6 de juliol de 2018). S'ha anat configurant, per tant, un context que podria acollir generosament una nova generació de traductors del català.

El context de l'ensenyament de la traducció

El català s'estudia a la Universitat de Bucarest en el marc de dos programes de llicenciatura: d'una banda, llengua i literatura catalanes (s'estudien literatura i cultura, lingüística i llengua catalanes); i, de l'altra, traducció i interpretació (s'estudia català com a tercera llengua). En aquest àmbit formatiu, m'ha semblat apropiat i fins i tot natural obrir una porta a la traducció en general i a la traducció literària en particular per als estudiants de tercer de filologia catalana, que hi podien estar interessats i, a la vegada, podien aprofitar la seva formació literària, diferent de la dels estudiants de traducció.

El text, de mur a pont

El curs s'ha plantejat com a finalitat introduir l'estudiant al món de la traducció literària, tant teòrica com pràctica, del català al romanès i del romanès al català. Primer de tot, els estudiants han tingut la possibilitat de reflexionar sobre el procés de la traducció en general a partir de la seva experiència com a lectors de literatura. Aquesta reflexió ha donat pas a la presentació dels enfocaments teòrics que s'han anat adoptant en el camp de la traducció amb el pas del temps, la qual cosa ens ha portat naturalment a la qüestió de la tipologia textual, dels problemes i de les dificultats de la traducció literària, i també de les tècniques i estratègies necessàries per solucionar-los. El grau de dificultat dels textos ha anat canviant: hem començat per textos periodístics breus i hem arribat a textos literaris narratius breus o relats.

Un dels efectes importants i gratificadors d'aquest curs és que m'ha semblat haver aconseguit que els estudiants deixessin de veure el text com un mur opac, com si les paraules o les estructures desconegudes fossin closques buides que no portessin a cap realitat. Hem començat traduint a primera vista del català al romanès textos assequibles, com ara breus articles informatius sobre temes diversos i comuns. A les primeres temptatives, la tendència dels estudiants ha estat traduir-ho tot literalment, paraula per paraula, triant de vegades equivalents fora de context. Per convidar-los a la reflexió sobre la paraula i el context, hem comentat detingudament les seves variants, de manera que ells mateixos han acabat corregint i millorant les pròpies propostes. Ha estat l'oportunitat perfecta per encetar el tema de les modalitats de traducció i comentar els usos i abusos de la traducció literal, entre altres aspectes. La reflexió constant a diferents nivells sobre el text d'origen i el d'arribada i l'avaluació de les versions que anaven proposant els estudiants els han permès millorar, de manera que al cap d'unes quantes setmanes ens hem aventurat en les traduccions literàries.

M'ha semblat que la millor opció era traduir narrativa breu, tria justificada per la possibilitat de treballar amb textos integrals i d'adoptar una perspectiva holística en la traducció. He optat per autors contemporanis catalans i romanesos, d'una banda perquè la literatura actual no s'acostuma a arribar a estudiar, i, de l'altra, perquè d'entrada els estudiants la solen considerar més interessant. Per tant, hem treballat amb una selecció de narracions breus de Quim Monzó (*El perquè de tot plegat*, Barcelona, Quaderns Crema, 1999), Ramon Solsona (*Libreta de vacances*, Barcelona, Quaderns Crema, 1991), Mircea C?rt?rescu (*De ce iubim femeile*, Bucure?ti, Humanitas, 2005) i Ana Barton (*Pervazul lui Dumnezeu 75*, Bucure?ti, Humanitas, 2016). En el cas de la traducció inversa hem aprofitat traduccions ja publicades, com ara el recull de relats de Mircea C?rt?rescu *Per què ens estimem les dones* (Mallorca, Lleonard Muntaner, Editor, 2016, traducció al català de Xavier Montoliu Pauli) o fragments de la novel·la de Mircea Eliade *Maitreyi o la nit bengalina* (Barcelona, Viena Edicions, 2011, traducció al català de Joan Fontana) per practicar aspectes més difícils i per analitzar detalladament solucions que proposen traductors nadius de català amb experiència. Els estudiants s'han anat acostumant a les eines en línia de les quals els traductors disposen (diccionaris i enciclopèdies en totes dues llengües i recursos en línia com ara l'Optimot).

Aquesta experiència augura un bon futur per als actuals estudiants de català, que aviat podrien esdevenir traductors professionals.

